

A decorative border of blue and yellow flowers and leaves surrounds the central text box.

**Народні наймитські,
рекрутські, солдатські,
жовнірські пісні: «Ой
матінко-вишня», «В суботу
пізненько». Відображення
соціальних явищ життя в
Україні в різні історичні
періоди.**

Наймити або батраки — суспільна верства, яка, не маючи інших засобів до нормального існування, крім власної праці, працює на власника, що володіє основними засобами виробництва.

Наймитутвання як суспільне явище з'явилося після скасування кріпацтва 1861 р. Звільнені, але обкрадені реформою, збіднілі безземельні чи малоземельні селяни не мали іншого способу для прогодування сім'ї, як іти і найматися на роботу до поміщиків.

У пошуках кращої долі вони вирушали до міста, наймались до господарів виконувати різного роду роботу.

Багатьма мотивами наймитські пісні переплітаються також із сирітськими, адже саме сиротам найчастіше доводилося іти в найми.

У наймитських піснях звучать мотиви, подібні до бурлацьких: важка праця, від якої «піт очі заливає», за яку майже нічого не платять, хоч доводиться працювати навіть у неділю.

Наймитські пісні — різновид соціально-побутових пісень, що відображає настрої, побут і соціальний стан наймитів у селянських господарствах.

Наймитські пісні відтворювали умови побуту й настрої наймитів — селян, які для заробітку наймалися в заможні селянські господарства.

Основні мотиви наймитських пісень:

- недоля, безрадісне життя;
- туга за родиною, бажання швидше повернутися додому;
- тяжка праця на інших, експлуатація;
- нарікання на важкі умови життя

Робота з підручником

2. Наймитські пісні.

У *наймитських піснях* ідеться про долю наймита — людини, що була вільною, жила на рідній землі, проте через бідність змушена була тяжко працювати за мізерну платню (іноді — далеко від рідного дому). Члени бідних родин узимку наймитували в містах, навесні та влітку ходили на строкову службу в південні степи. Хазяї давали їм найважчу роботу й платили якнайменше. Працювати доводилося від світання до смеркання; а в неділю і свята наймити випасали худобу. Наймитами здебільшого були хлопці до 18-ти років і літні чоловіки, а також дівчата й жінки. Герої / героїні наймитських пісень нарікають на тяжку працю, сумують за своєю родиною.

До групи наймитських пісень належать *строкарські*, що мають свої особливості.

Людей, що наймалися на службу до господаря чи поміщицької економії на певний термін («строк»), називали *строкарями*. Вони одержували платню наперед, зобов'язуючись її за визначений час відробити. На це погоджувалися селяни, яким загрожували забрати хату за несплату податків чи з метою заробити грошей для відкупу сина від рекрутчини. Це й спричинило появу *строкарських пісень*. У них основний акцент зроблено на закабаленому становищі строкаря, бідкування якого можуть змінитися лише із завершенням терміну (а він часто тривав кілька років). Одна з найпопулярніших строкарських пісень — «*Ой матінко-вишня*».

Виразно прочитати!

Ой матінко-вишня, чи я в тебе лишня?
Що віддала в чужі краї, де я
непривишна.

Ой матінко-зірко, як у строці гірко,
Куди хилять, то й хилюся, бо я всіх
боюся.

Бо я всіх боюся,
Як піду я в чисте поле, то й не ворон
кряче.

То й не ворон кряче,
А то ж моя рідна ненька та й за мною
плаче.

Та й за мною плаче,
Як піду я понад лісом, щось у лісі туже.

Щось у лісі туже,
Ой то ж моя рідна ненька робити не
здужа.

Робити не здужа,
Ой хіба ж ти, моя ненько, води не
носила?

ОЙ МАТІНКО-ВИШНЯ

ОЙ МАТІНКО-ВИШНЯ

Води не носила,
Чом ти мене маленькою та й не
притопила?
Та й не притопила,
Ой хіба ж ти, моя ненько, грядок не
копала?
Грядок не копала,
Чо' ж ти мене маленькою та й не
прикопала?
Та й не прикопала,
Як піду я понад яром та й гляну в
провалля.
Та й гляну в провалля,
Чужим діткам життя гарне, а мені
горювання.

Який мотив пісні?
Якою має бути її
мелодія — весела
чи тужлива?

ОЙ МАТІНКО-ВИШНЯ

Послухайте
пісню!

<https://www.youtube.com/watch?v=452cwtPdP8Q>

Який настрій викликає
у вас пісня?

Паспорт твору

Автор	Народ
Твір	«Ой матінко-вишня»
Рід	Лірика
Жанр	Соціально-побутова пісня; наймитська пісня
Тема	розповідь про страждання наймички, яка вимушене важко працювати на чужих людей далеко від дому.
Мотив	Відображення страждань через важку наймитську долю

Художні засоби:

- пестливі звертання – “матінко-вишня”, “матінко-зірко”, “моя ненько”,
- риторичне питання – “Чом ти мене маленькою та й не притопила?”
- паралелізм – “То й не ворон криче, А то ж моя рідна ненька та й за мною плаче”

Якщо козаки йшли воювати добровільно, то в рекрути, солдати (у російському царському війську) та жовніри (у кайзерівському австро-угорському війську) здебільшого забирали примусово. У рекрути (у народі їх часто називали некрутами) забирали служити спочатку довіку, потім термін скоротили до 25 років. З другої половини ХІХ ст. рекрутські набори замінили повинністю, а військових почали називати солдатами.

Рекрутські, солдатські, жовнірські пісні — різновид суспільно-побутових пісень про життя та побут вояків.

Робота з підручником

3. Солдатські, рекрутські та жовнірські пісні.

Наприкінці XVIII ст. в Україні було ліквідовано козацькі війська й запроваджено рекрутство. У той час служба у війську була фактично довічною (якщо рекрут не загинув на війні, то повертався додому слабким і немічним). У XIX ст. служили 25 років, з 1884 р. рекрутські набори замінили загальновійськовою повинністю, а назву *рекрут* — на *солдат*. Термін служби час від часу зменшували, і на початку XX ст. він уже становив 5 років. Проте умови служби не змінювалися: виснажлива муштра, багатогодинне стояння на варті, жорстокі покарання за найменшу провину, неякісне харчування, холод, бруд у казармах, тяжкі походи, криваві бої, поранення, каліцтво робили солдатське життя нестерпним. У *солдатських* і *рекрутських* піснях звучать різні мотиви, а саме:

- туга за домівкою, за сім'єю;
- нарікання на долю («*В суботу пізенько*»);
- прокляття панам, що насильно віддали в солдати, офіцерам, які знущалися з новобранців;
- страждання й смерть поранених, що ненавидять тих, хто затіяв війну.

Виразно прочитати!

В СУБОТУ ПІЗНЕНЬКО

В суботу пізненько,
В неділю раненько
Кувала зозуля
Та й все жалібненько.

«Якби ж ти, мати, знала,
Яке мені горе,
То б ти переплила
Все Чорнеє море.

Який епізод із
життя солдата
відтворено в
пісні?

Ой то ж не зозуля,
То рідная мати.
Вона виряджала
Сина в солдати.

Якби ж ти, мати, знала,
Яка мені біда,
То б ти переслала
Горобчиком хліба.

Горобчиком хліба,
Синичкою солі,
Ой боже ж мій, боже,
В якій я неволі!»

«Іди, іди, синку,
Іди, не барися,
На третій годочок
Додому вернися».

<https://www.youtube.com/watch?v=aVAFdLsaizc>

**Послухайте пісню у виконанні
Волинського народного хору**

Паспорт твору

Автор	Народ
Твір	«В суботу пізенько»
Рід	Лірика
Жанр	Соціально-побутова пісня; солдатська пісня
Мотив	Відображення страждань через важку солдатську долю
Художні засоби	Риторичні звертання, тавтологія, пестливі слова, художній паралелізм, постійні епітети, гіпербола

Домашнє завдання

Робота з підручником

Гра «Так — ні»

1. У наймитських піснях звучить мотив тяжкої праці козака.
2. Жовнір — солдат австрійської армії.
3. Суспільно-побутові пісні належать до ліричних творів.
4. *Битий шлях* — приклад художнього паралелізму.
5. Твір «Ой матінко-вишня» належить до календарно-обрядових пісень.
6. Більшість суспільно-побутових пісень мають сумний настрій.
7. Чумаки запрягали коней і долали далекий шлях до Криму або Дону.
8. Солдатські й козацькі пісні мають подібні мотиви.
9. Пісня «Ой хмариться, туманиться» розповідає про труднощі в чумацькому промислі.